

Justitieombudsmannen
Lars Lindström

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Enheten för processrätt och
domstolsfrågor
103 33 Stockholm

Yttrande över Ds 2018:9 Snabbare lagföring

(Ju2018/02403/DOM)

Riksdagens ombudsmän, JO, har inbjudits att lämna synpunkter på ovan nämnd departementspromemoria. Jag får därför föra fram följande:

Jourdomstolar (kapitel 3)

Jag delar utredarens uppfattning att det inte finns tillräckliga skäl att genomföra ett system med jourdomstolar utan att andra vägar bör prövas för att uppnå en snabbare lagföring.

Snabbförfarande i brottmål för vuxna lagöverträdare (kapitel 4)

Jag ser positivt på att försöksverksamheten förlängs och utvidgas och att projektledningen har i åtanke risken att åtgärder som vidtas inom ramen för försöksprojekt riskerar att stanna av efter projektets slut. Det vore olyckligt om detta projekt skulle gå samma väg som de projekt som utredningsmannen beskriver i avsnitt 4.4.2.

I mitt yttrande över utredningsmannens första promemoria (Ds 2017:36) avstyrkte jag den föreslagna lagen om tillgänglighetsdelgivning och föreslog i stället att tvåveckorsfristen för förenklad delgivning skulle kortas till en vecka. När nu riksdagen har lagstiftat om försök med tillgänglighetsdelgivning tillstyrker jag att försöket förlängs till utgången av 2021. Jag tillstyrker också att den tillfälliga förordningen om försöksverksamhet med snabbare handläggning av brott förlängs på motsvarande sätt.

Snabbare lagföring för unga lagöverträdare (kapitel 5)

Utredarens förslag beträffande unga lagöverträdare utgår från gällande rätt och innefattar främst tillämpningsfrågor. Jag har inga invändningar mot det som föreslås och jag inser att de särskilda reglerna för unga lagöverträdare medför svårigheter för den som vill förkorta handläggningstiden under förundersökningsstadiet.

Häktning och snabbare lagföring för frihetsberövade vid mindre allvarlig brottslighet (kapitel 6)

Utredningsmannen föreslår att den som är misstänkt för ett brott ska få häktas oberoende av brottets beskaffenhet om det finns en risk att han eller hon fortsätter sin brottsliga verksamhet och det inte kan antas att straffet kommer att stanna vid enbart böter. Målgruppen för den nya bestämmelsen är framför allt de personer som upprepade gånger återfaller i framför allt grov olovlig körning. I dessa fall förekommer det att den tilltalade inte går att delge stämningar och kallelser till huvudförhandling och samtidigt, trots att det finns ett pågående mål vid tingsrätten, ständigt ertappas av polisen för nya körningar vilket resulterar i nya åtal. Ofta lyckas domstolen inte avgöra målet förrän den tilltalade till slut misstänks för ett grövre brott och häktas. Det är klart att polisen upplever vanmakt inför sådant. Sannolikt upplever domaren och åklagaren lika stor vanmakt.

Utredarens förslag är ägnat att göra hanteringen av dessa mål betydligt effektivare till gagn inte minst för tilltron till rättsväsendet. Emellertid är häktning ett mycket ingripande tvångsmedel som bara bör komma till användning när det är absolut nödvändigt. Jag tror att det går att komma till rätta med merparten av problemen med de här målen med andra mindre ingripande metoder. Sedan den 1 maj i år gäller försöksverksamhet med tillgänglighetsdelgivning för mål som handläggs i Solna och Attunda tingsrätter. I de mål som omfattas av denna försöksverksamhet kommer den polis som rapporterar en person för grov olovlig körning att samtidigt vidta de åtgärder som behövs för att gärningsmannen ska bli delgiven stämning och kallelse till den kommande huvudförhandlingen i tingsrätten. Även om den misstänkte sedan begår och t.o.m. åtalas för ytterligare brott kan den olovliga körningen lagföras vid denna huvudförhandling med stöd av 45 kap. 3 § första stycket andra meningen rättegångsbalken. Och om den tilltalade uteblir från huvudförhandlingen kan målet i regel handläggas i hans eller hennes utevaro med stöd av 46 kap. 15 a § första stycket första punkten rättegångsbalken.

I stället för att öka användningen av häktning bör alltså enligt min mening effekterna av den nya delgivningsformen avvaktas. Jag avstyrker därför förslaget om ändring av reglerna om häktning men anser att frågan bör tas upp igen om det visar sig att försöket med tillgänglighetsdelgivning inte kommer att utvidgas till hela landet.

Om regeringen ändå överväger att nu gå fram med denna del av utredningens förslag vill jag föra fram följande synpunkter:

Den föreslagna bestämmelsen i 24 kap. 2 § första stycket 3 rättegångsbalken skulle till sin ordalydelse ha ett brett tillämpningsområde eftersom häktning enligt bestämmelserna endast förutsätter att den misstänkte är på sannolika skäl misstänkt för ett brott, att det finns en risk för att han eller hon fortsätter sin brottsliga verksamhet, att det inte kan antas att påföljden kommer att bli böter och att häktning är en proportionerlig åtgärd. Av författningskommentaren till

bestämmelsen framgår dock att avsikten är att den ska tillämpas restriktivt och att häktning enligt bestämmelsen ska förutsätta att risken för fortsatt brottslighet är så betydande att häktning behöver komma till stånd för att förhindra fortsatt brottslighet. Eftersom häktning är ett mycket ingripande tvångsmedel bör en sådan begränsning av bestämmelsens tillämpningsområde enligt min mening framgå direkt av lagtexten.

Jag har inte något att invända mot att det förtydligas att proportionalitetsprincipen gäller även tvångsmedel enligt 24 kap. 2 § rättegångsbalken.

Jag har heller inte något att invända mot det föreslagna tillägget i 45 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken att huvudförhandling ska påbörjas snarast och senast inom en vecka från den dag då åtalet väcktes om den tilltalade är anhållen eller häktad med stöd av 24 kap. 2 § rättegångsbalken. Jag vill dock erinra om att 29 § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, anger att de tidsfrister som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad ska iakttas om det väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Den förlängda tidsfrist som anges i 45 kap. 14 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken ska dock inte tillämpas. Om den föreslagna ändringen i 45 kap. 14 § rättegångsbalken genomförs kommer bestämmelsen emellertid att ange två olika tidsfrister som skulle kunna vara aktuella som tidsfrist för att hålla huvudförhandling i ett mål där 29 § LUL är tillämplig. Bestämmelsen i 29 § LUL behöver därför justeras så att det framgår vilken tidsfrist för att hålla huvudförhandling som ska tillämpas.

Förenklade bestämmelser om slutunderrättelse vid enklare förundersökningar (avsnitt 7.1)

I promemorian föreslås undantag från skyldigheten enligt 23 kap. 18 a § rättegångsbalken att underrätta den misstänkte om rätten att ta del av det som förekommit vid förundersökningen innan åtal väcks. Undantagen föreslås specificerade i en ny bestämmelse i 23 kap. rättegångsbalken, 18 c §. I första stycket i den nya bestämmelsen föreslås ett undantag för förundersökningar som leds av Polismyndigheten och det för brottet inte är föreskrivet strängare straff än fängelse sex månader. På s. 202 och 203 redovisas vilka brott det främst rör sig om. Med tanke på de rättssäkerhetsgarantier som finns i övrigt för den misstänkte tillstyrker jag det förslaget.

Även för allvarigare brott föreslås undantag från obligatoriet att underrätta den misstänkte innan åtal väcks. Det är fråga om två situationer. Åtal ska kunna väckas utan föregående underrättelse om den misstänkte har förklarat att han eller hon avstår från sin rätt till underrättelse. Jag har inga invändningar mot att den misstänkte får disponera över frågan om underrättelse och tillstyrker även detta förslag. Vidare föreslås att åtal ska kunna väckas utan föregående underrättelse om den misstänkte har avvikit eller håller sig undan. Jag tillstyrker även detta förslag. I

det sammanhanget föreslår jag att rådande praxis om att slutunderrättelse kan underlåtas vid förestående preskription ska lagfästas.

Underrättelse om slutförd förundersökning ska i högre utsträckning kunna ske utan krav på delgivning (avsnitt 7.2)

Jag tillstyrker förslagen.

Övrigt

Jag avstår från att yttra mig över det som sägs om reformbehov i kapitel 8.

Lars Lindström